

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 20 september 2023

Mål nr

B 597-23

PARTER

Klagande och motpart

MG

Ombud och offentlig försvarare: Advokat FU

Klagande och motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grovt bokföringsbrott m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2022-12-22 i mål B 3222-21

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

FU ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av MG i Högsta domstolen med 13 838 kr. Av beloppet avser 11 070 kr arbete och 2 768 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

MG har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet och yrkandet om näringsförbud eller, i vart fall, lindra påföljden.

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska meddela MG näringsförbud för en tid av fem år från dagen för tingsrättens dom.

Parterna har motsatt sig varandras ändringsyrkanden.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 6.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. MG dömdes i såväl tingsrätten som hovrätten för grovt bokföringsbrott vid fem tillfällen och två fall av oredlighet mot borgenärer, varav ett grovt brott. Hon hade begått brotten under åren 2015–2018 i egenskap av faktisk företrädare för och styrelseledamot i aktiebolagen Städcompaniet MM och Städpartner Sverige.

2. Åsidosättandet av bokföringsskyldigheten i Städcompaniet bestod i att löpande affärshändelser inte bokfördes eller bokfördes felaktigt och att balansposter inte redovisades i bokföringen eller redovisades med för låga belopp. Gärningarna begicks under åren 2015–2017 och avsåg under år 2015 drygt 2,7 miljoner kr och under åren 2016 och 2017 i vart fall ca 2 miljoner kr. Oredlighetsbrottet som begicks i Städcompaniets verksamhet bestod i att bolaget utan motsvarande nytta tog över skulder på drygt 1,7 miljoner kr från en enskild näringsverksamhet, vilket innebar en påtaglig fara för obestånd.
3. Bokföringsskyldigheten i Städpartner åsidosattes under åren 2017 och 2018 genom att uppkomna affärshändelser inte bokfördes löpande och att det saknades verifikationer för affärshändelser till ett belopp om drygt 1,9 miljoner kr under år 2017 och knappt 800 000 kr under år 2018. Oredlighetsbrottet utgjordes av att bolaget lånade ut 370 000 kr på förmånliga villkor till MGs make, trots att han saknade betalningsförmåga. Lånet innebar en påtaglig fara för att bolaget skulle komma på obestånd.
4. Tingsrätten bestämde påföljden till två års fängelse och meddelade MG näringsförbud för en tid av fem år. Tingsrätten förordnade att näringsförbudet skulle gälla omedelbart utan hinder av att domen inte hade fått laga kraft.
5. Hovrätten har bedömt att straffvärdet motsvarar fängelse i ett år och nio månader och har bestämt påföljden till fängelse i enlighet därmed. Hovrätten har ändrat näringsförbudstiden till tre år från dagen för tingsrättens dom.
6. Högsta domstolen har – med utgångspunkt i att MG ska fällas till ansvar för de gärningar som hovrätten dömt henne för och att brottslighetens samlade straffvärde uppgår till fängelse i ett år och nio månader – meddelat prövningstillstånd beträffande frågorna om påföljd och näringsförbud.

Vad målet gäller

7. Den huvudsakliga frågan i målet är hur längden på ett näringsförbud på grund av brott ska bestämmas.

Näringsförbud på grund av brott

8. Den som har grovt åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamheten och därvid har gjort sig skyldig till brottslighet som inte är ringa, ska meddelas näringsförbud, om ett sådant förbud är påkallat från allmän synpunkt (se 4 § lagen, 2014:836, om näringsförbud).

9. Vid bedömningen av om näringsförbud är påkallat från allmän synpunkt ska rätten särskilt ta hänsyn till om åsidosättandet har varit systematiskt, syftat till betydande vinning, orsakat eller varit ägnat att orsaka betydande skada eller om näringsidkaren tidigare har dömts för brott i näringsverksamhet. Om det för den brottslighet som ligger till grund för talan om näringsförbud inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader ska näringsförbud anses vara påkallat från allmän synpunkt, om inte särskilda skäl talar emot det. (Se 8 §.)

10. Näringsförbud kan meddelas i lägst tre och högst tio år och gäller, om det inte har beslutats om ett tillfälligt förbud, från det att beslutet om näringsförbud har fått laga kraft (se 10 §).

11. Vid bestämmande av förbudstidens längd ska hänsyn tas till om det har meddelats ett tillfälligt näringsförbud för tiden till dess att frågan har avgjorts slutligt. Förbudstiden får då bestämmas till kortare tid än tre år. (Se 10 och 21 §§ och även "Det tillfälliga näringsförbudet" NJA 2019 s. 251 p. 13–17.)

Bedömningen av näringsförbudets längd på grund av brott

12. När näringsförbudets längd ska bestämmas måste det göras en avvägning mellan olika intressen. Bestämmelserna syftar till att hindra oseriösa näringsidkare som orsakar stora skador i sin näringsverksamhet från att fortsätta att bedriva sådan verksamhet och samtidigt stärka de seriösa företagens ställning på marknaden. Det måste samtidigt beaktas att förbudstiden inte blir så lång att det i praktiken blir omöjligt för den som har meddelats ett förbud att efter tidens utgång återuppta sin näringsverksamhet. Förbudstidens längd bör, med detta som bakgrund, avgöras med hänsyn till samtliga relevanta omständigheter i det enskilda fallet. Det finns då anledning att utgå från liknande kriterier som vid en straffvärdebedömning. (Jfr prop. 1985/86:126 s. 85 och 162, prop. 1995/96:98 s. 25 samt prop. 2013/14:215 s. 38.)

13. Detta innebär att oegentligheternas omfattning och karaktär samt den skada som de har orsakat eller varit ägnade att orsaka bör ges stor betydelse. Detsamma gäller den inställning som näringsidkaren har visat. Omständigheter som talar i skärpande riktning är om näringsidkaren har visat sig helt likgiltig för de regler som gäller för näringsverksamheten eller om han eller hon medvetet har utnyttjat verksamheten för att begå brott, t.ex. skattebrott, bedrägeri eller penningtvätt. (Jfr prop. 1985/86:126 s. 162.)

14. När brottslighet utgör grunden för näringsförbudet får brottslighetens straffvärde således i allmänhet anses återspegla hur allvarligt åsidosättandet i näringsverksamheten är. I linje med detta bör bedömningen av förbudstidens längd i regel kunna ta sin utgångspunkt i straffvärdet för den förbudsgrundande brottsligheten. Ju högre straffvärdet är, desto längre förbudstid finns det typiskt sett anledning att fastställa.

15. Minimitiden för ett näringsförbud är tre år. Att den tiden är så pass lång medför att den bör kunna användas även vid inte allt för låga straffvärden (jfr

prop. 1985/86:126 s. 86). Hela den tillgängliga förbudsskalan bör emellertid utnyttjas. Vid brottslighet i näringsverksamhet med mycket höga straffvärden kan det således finnas anledning att bestämma ett näringsförbud i enlighet med maximitiden på tio år.

16. Även om straffvärdet ofta bildar en utgångspunkt måste det alltid göras en bedömning av samtliga relevanta omständigheter i det enskilda fallet. Har näringsidkaren tidigare begått brott i näringsverksamhet eller på något annat sätt grovt åsidosatt sina skyldigheter i sådan verksamhet finns det ofta skäl att meddela en längre förbudstid än som svarar mot straffvärdet. Om starka skäl talar för att det är fråga om en engångsföreteelse kan en kortare tid än vad som svarar mot straffvärdet aktualiseras.

Bedömningen i detta fall

17. Som hovrätten har funnit ska MG dömas för fem fall av grovt bokföringsbrott och två fall av oredlighet mot borgenärer, varav ett grovt brott, med ett samlat straffvärde motsvarande fängelse i ett år och nio månader.

18. Genom brottsligheten har MG grovt åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamheten. Eftersom det lägsta föreskrivna straffet för såväl grovt bokföringsbrott som grov oredlighet mot borgenärer är fängelse i sex månader ska näringsförbud anses påkallat ur allmän synpunkt, om inte särskilda skäl talar emot det. Några sådana skäl har inte framkommit. MG ska alltså meddelas näringsförbud.

19. De åsidosättanden som brottsligheten har inneburit utgör en allvarlig avvikelse från det som åligger en näringsidkare. Åsidosättandena har förekommit i två bolag under en sammanlagd period av ungefär tre och ett halvt år och har avsett betydande belopp. Vidare har det funnits påtagliga risker för skada för borgenärerna. Förfarandet har emellertid inte präglats av

någon större förslagenhet och omständigheterna kan inte heller sägas vara sådana att MG har visat sig helt likgiltig för de regler som gäller för drivande av näringsverksamhet. Domstolarna har tagit fasta på dessa förhållanden vid bedömningen av brottslighetens samlade straffvärde. Allvaret i MGs åsidosättanden i näringsverksamheten återspeglas följaktligen väl i straffvärdet.

20. MG har inte tidigare dömts för brott och det har inte heller framkommit att hon tidigare grovt åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamhet.

21. Vid en sammantagen bedömning bör näringsförbudets längd i detta fall kunna stanna vid tre år.

22. Det saknas förutsättningar att välja en annan påföljd än fängelse och det finns inte anledning att ta hänsyn till näringsförbudet vid bestämningen av fängelsestraffets längd.

23. Hovrättens domslut ska alltså fastställas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Stefan Johansson (referent), Johan Danelius, Christine Lager och Margareta Brattström
Föredragande har varit justitiesekreteraren Christoffer Stanek